

KDO IZ MENE POJE:
LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 5

Jesenice, 24. septembra 1971

Gustav Janusch

Naša vas

*Na belo steno sem obesil
sliko naše vasi.*

Lepa je ta naša vas.

Na sredi stoji cerkev

v gotskem slogu in

okoli nje so strnjene

druga ob drugo

rumene, bele in zelene hiše

in v vsaki hiši nekdo stanuje;

v rumeni tam družina, ki

ima pet otrok.

Lani so imeli nesrečo:

nekdo je povozil mačko,

ki so jo imeli vsi tako radi.

V zeleni tam družina, ki

ima dva otroka, fanta in

deklico, kakor sta si mati

in oče želela. Vsi so srečni,

ker imajo vsi isti kvas;

vsí namreč zelo radi jedo

svinjsko pečenko.

In v beli hiši tam je trgovina.

Kupiš lahko vse, kar

potrebuješ za življenje,

o vseh svetih so celo prodajali

sveče in lučke za na grob,

o božiču pa okraske za

božično drevo in

o veliki noči zajčke, pri

katerih so imeli smolo,

ker sta dva padla na tla

in se zdrobila, bila sta

pač iz čokolade.

Se ena hiša je na moji sliki:

To je gostilna v naši vasi

vsa v rumeni barvi.

Ker stoji blizu cerkve, gre

tja po maši veliko ljudi, ki

tam pijejo in pojejo: najrajši

pač pesmi, ki pojejo o ljubezni,

o polju, o glažku, o vincu

rumenem in o mladosti.

Skoda je samo, da morajo

gostilno opolnoči zapreti.

Vsi ljudje te vasi pa

hodijo v gotsko cerkev z

baročnim oltarjem ne samo

k maši in spovedi,

tudi zelo radi k porokam.

Samo, če nekdo umrje,

tedaj ga morajo nesti tja.

In čisto zadaj na sliki

je lipa, zelena in stara menda

že več kot tristo let.

Votla je že in trhla,

tako da jo bodo morali posekati.

Skoda za našo vas.

Emil Cesar

Koroški številki Listov na rob

Ni dolgo tega, ko smo se člani kulturno-umetniškega kluba Tone Čufar z Jesenic sestali s koroškimi slovenskimi književniki na delovnem srečanju, v skladu s temeljnim programom kluba. Prepričan sem, da izražam mnenje vseh udeležencev, da smo tedaj prvič doživeli slovensko Koroško tako, kot smo si jo mogli samo želeli in kakor bi jo moral doživeti, da bi jo povsem doumel, vsak obiskovalec našega rodu onstran Karavank. Povečevali so jih še včasih zaneseni in trpki, utrinkom podobni spomini gostiteljev na lastno mladost, ko smo se na razglednem stolpu Krofaste gore nad Vrbskim jezerom razgledovali po čudoviti deželi od Gospe Svete in Svinjske planine do venca skalnatih Karavank in skrivnostno zelenih dolin na njenih obronkih, polne svojskega barvnega bogastva in lepote. Pogovori so bili kaj konkretni, saj so že sami rojevali prve, dasi še skromne sadove medsebojnega sodelovanja. Bili smo priče oživiljenega kulturnega poslanstva in nove stvarnosti.

Slovenec, ki smo nosili kot bolečino s pesnikom »Korotan v srcu«, pomeni to oživiljanje vseh oblik kulturnega življenja, znanilec novega obdobja v zgodovini koroških Slovencev kot manjšine in dobrih, popolnejših in razumevajočih odnosov za medsebojne interese sosednjih narodov. Prav tu so se odvijala najpomembnejša poglavja starejše slovenske zgodovine, ki pričajo o nekaterih zgodovinskih akcijah in o spoštovanju pravic našega naroda v preteklosti. Iz njih smo črpali predvsem moralno oporo in moč tudi še v ne tako daljnem obdobju naše zgodovine. Prav na Koroškem je v bližnji, še vedno prisotni težki preteklosti dosegel proces nacionalnega zatiranja svoj višek. S ponosom moremo trditi, da je moral mali slovenski narod, ki se je vseskozi boril ob velikih za svoj obstanek, med prvimi v Evropi in v širšem obsegu okusiti to zlo. Vendar naravnega toka življenja ni mogoče ustaviti. Na mesto pregnanih vidnejših nosilcev slovenske misli na slovenskem Koroškem, je stopil do tedaj brezimni delavec iz koroških globač in lesov in prav v obdobju našega narodno-osvobodilnega boja dokazal, da čuti, čeprav odtrgan od matične domovine s politično mejo, povezanost z matičnim narodom in zainteresiranost za njegove probleme. Ta sedanja rast nacionalne samozavesti in ponovnega oživiljanja kulturne dejavnosti slovenske manjšine na Koroškem izhaja iz tega obdobja slovenske zgodovine. Raste iz pomembnosti narodnoosvobodilnega boja in deleža, ki so ga koroški Slovenci v njem doprinesli. Raste iz zavesti, da so prispevali svoj delež k širšemu boju za ponovno obuditev in uveljavitev splošnih človeških etičnih vrednot, ki jih je

(nadalj. na 2. str.)

Zorka WEISS — Vrt II.

Andrej Kokot

Naša beseda

Kadar razmišljamo o slovenski besedi na Koroškem, nas obda nekakšen poseben občutek zaskrbljenosti in hkrati ponosa. To velja posebno za nas Korošce, ker imamo zato še poseben razlog, kajti naša dcmača, slovenska beseda pomeni za nas tudi boj, ki nas iz dneva v dan postavlja pred preizkušnjo ali se bomo naši besedi napolned odrekli ali pa jo bomo prav zaradi tega še bolj vzljubili. Pustimo ob strani umazano politiko, ki jo zaradi te naše plahe besede uganjajo naši nasprotniki, da bi jo čimprej ugasnili in zrinili s te naše podedovane zemlje.

Danes naj teče beseda samo o naši govorici, našem jeziku, ki je mnogim pri nas na Koroškem tako zelo napoti. In morda je prav to tisto, ki navdaja nas slovenske koroške pesnike in pisatelje in druge zavodne Slovence s še večjo ljubeznijo do naše slovenske besede. Vsak dan smo primorani, da govorimo v drugem jeziku, v jeziku večinskega naroda v deželi, čeprav imamo ustavno zajamčeno zaščito za to našo besedo in jo lahko govorimo kjerkoli in kdajkoli. Trudimo se, da bi jo čim več govorili in pisali. To je za nas sveta naloga in dokler jo bomo govorili in pisali, bomo trdni in neodstranljivi severni mejniki našega narodnega občestva.

Res je, da nas od matičnega naroda loči državna meja. Toda v današnjem svetu to ni največja ovira. Veliko hujše pregrade si delamo ljudje sami: s šovinizmom, vsiljevanjem različnih ideologij in medsebojnim sovraštvom.

Imamo različne organizacije, ki se s svojim humanim mišljenjem trudijo, da bi te pregrade tako med posamezniki, kakor tudi med narodi podrli in ustvarili svet ljubezni in bratstva. Prepričan sem da je prizadevanje teh organizacij odkrito. Žal pa so drugi elementi močnejši. Ti razsipajo na nas zlo, razdor, nas razdvajajo, drobijo s pomočjo politične demagogije, pa tudi s pomočjo prikritega nasilja. Nam Slovincem to škodi tem bolj, ker smo majhen narod. Vendar bi nas to ne smelo pokopavati, marveč bi se morali vsemu temu zlu prav z našo slovensko besedo, z našim slovenskim srcem postaviti s polno zavestjo po robu.

Prav v tem neizprosni boju pravičnosti z zlom sta naloga in poslanstvo slovenskih besednih ustvarjalcev na Koroškem, v tej stari zibelki slovenske kulture, toliko večja in toliko odgovornejša. Da pa bi to odgovornost kronali tudi z uspehi, se nam zdi povezava med pisatelji in njihovimi združenji v matični domovini potrebna in nujna, kajti brez povezave z matico, je življenje sleherne narodne skupnosti, ki živi izven njenih meja, zapisano smrti.

Zavedamo se in tega bi se morali zavedati vsi Slovenci: Vsak pripadnik neke narodne skupnosti mora imeti možnost, da je seznanjen s kulturnimi dosežki svojega naroda v matični deželi in izvan njenih meja. To pa se pravi, da ima sleherni Slovenec in zlasti še sleherni slovenski kulturni ustvarjalec možnost, da se lahko v polni meri poslužuje komunikativnih sredstev za uresničitev svojega kulturnega poslanstva in da lahko tako razvija in plemeniti svoj duhovni in narodni ponos. Le tisti, ki pozna kulturne dosežke svojega naroda, zna tudi braniti njegovo pravico do obstoja. In to pravico si je slovenski narod, kljub svoji majhnosti priboril in v mednarodnem kulturno-političnem življenju zavzema svoje zasluženo mesto.

Zato je tudi razumljivo, da so našemu človeku hoteli najprej onemogočiti povezavo z matičnim narodom in mu vzeti možnost za s, oznavanje njegove

Andrej Kokot

Vietnam

*Upiras
se orjaku,
ki je sklenil,
da te uniči
kljub sramoti,
ki mu svet
jo meče v obraz.*

*Le blato
mu je čisto
vino in sam
satan več ne trka
v to kupčijo.*

*V tvoji
krvi
se utaplja
njegovo
veliko ime.*

Nedoživela mladost

*Postal sem
človek,
človek iz razbitin
otročstva,
ki so mi ga razstrelili.*

*Zdaj sem potnik,
ki ponuja
(brez uspeha)
kolekcijo spoznanj
otročkih let.*

(Nadalj. s 1. str.)

tako grobo poteptal fašizem, hkrati pa pomeni ta boj tudi renesanso ogrožene slovenske nacionalne zavesti na tem področju. Ta boj je v spremenjenem političnem orjačju, ki ga je kot dokaz nove politične zrelosti in kot rezultat novih strpnejših političnih gledanj in koncepta mirnega medsebojnega sožitja prineslo obdobje po drugi svetovni vojni, začel rojevati vidnejše uspehe. Zato je podoba, ki jo kaže sedanje kulturno življenje na slovenskem Koroškem bistveno drugačna, kot je bila v bližnji preteklosti. Ob prelistavanju analov slovenske kulturne zgodovine, moremo že z zadovoljstvom ugotoviti, da je sedanja kulturna polnost na slovenskem Koroškem še najbolj podobna pogojem iz petdesetih let prejšnjega stoletja, ko so koroški Slovenci s svojimi izobraženci prispevali in dajali pomembni delež k duhovni rasti slovenskega naroda, seveda pa so še daleč od idealnosti.

Pred nami so prvič zbrani sadovi takega dela. Ni to antologijski prikaz najboljših dosežkov, njegov namen je drugačen. Prikazati želi predvsem prizadevanja vseh izrazitih oblik umetniškega izpovedovanja, vseh, ki ustvarjajo danes na tem področju in prispevajo svoj delež ne le v zakladnico podobnega dela dveh sosednjih narodov, temveč tudi kot izraz širših sodobnih evropskih iskanj. Pred nami so zdravi sadovi in uspehi, včasih celo pomembnejši od literarnih izpovedi v matični domovini. Pečat jim dajejo podobni in celo resnejši socialni momenti v družbi, pa tudi svojski življenjski pogoji, ki jih ne moremo do potankosti občutiti mi ali večinski narod v sosednji državi, saj ga doživlja in občuti manjšina drugače. In te trpkosti, rojene iz resničnega življenja tudi ne skriva, zaradi česar moramo njihove tvorce kot tenkočutne izpovedovalce večine samo spoštovati. Ti problemi pa niso nepremagljivi in prav gotovo bo v novih pogojih lepši in jasnejši jutrišnji dan. Prepričan sem, da dobiva Prežihov Voranc v njih vredne naslednike. Slovenska književnost pa naj bo prok, kot je med bojem proti fašizmu zblíževalo orožje jugoslovanskega borca s podobnimi težnjami drugih narodov, novega sožitja med ljudmi. Prav umetnost naj bo most razumevanja in zblíževanja sosednjih narodov.

Pričujoča številka *L i s t o v* — želimo, da ne bi bila edina — naj služi kot skromen primer zblíževanja slovenskih kulturnih delavcev tostran in onstran meje, naj pa zareže še globlje — najširšemu krogu bralcev naj prikaže sadove ustvarjanja slovenskih kulturnih delavcev na Koroškem, vzbudi naj v njih zanimanje za njihovo delo in naj ostane večno živo kot sad celovite rasti naše kulture. Hkrati pa bi želeli, da bi tak idealno zamišljen in pionirski korak rodil v kulturnem življenju matičnega naroda, še novih, tudi pomembnejših pobud.

Ostal boš samo človek

*Človek,
trgaš se iz objema zemlje
in preko njenega obzorja širiš svoj pohod.
Um kovinskih celic usmerja tvojo pot
in nezmotljivo riše vse smeri v naprej.
Kljub vsem gigantskim predračunom
ostal boš samo človek, ki v tem hipu morda pozablja
na svojo bit, ker ves svoj um usmerja v skladišča
še nerojenih in pripravlja njihove nepredvidene poti.
Kljub temu ostal boš samo človek,
samo človek, ki je zamudil svojo pot.
Takrat ostal boš sam s praznino svojih
dolgih dni.*

*Morda pa boš samo nekdo, daleč proč
od svojega planeta, zapuščen od vseh
mogočnih predračunov; v samotni večne smrti,
ki bo s tabo vlekla svojo pot in ves gigantski
stroj možgan bo zaman dajal v daljavo
svoja navodila. Le TV oko bo brezbrizno bdelo
nad tvojimi poslednjimi vzdih.*

*Ostal boš sam s svojo smrtjo in niti črv
ne bo preluknjal tvoje mrtve kože.*

Konec

K sreči konca
naših dni ne bom dočakal.
A kljub temu sem prišel
na konec vsemu,
kar sem iskal.

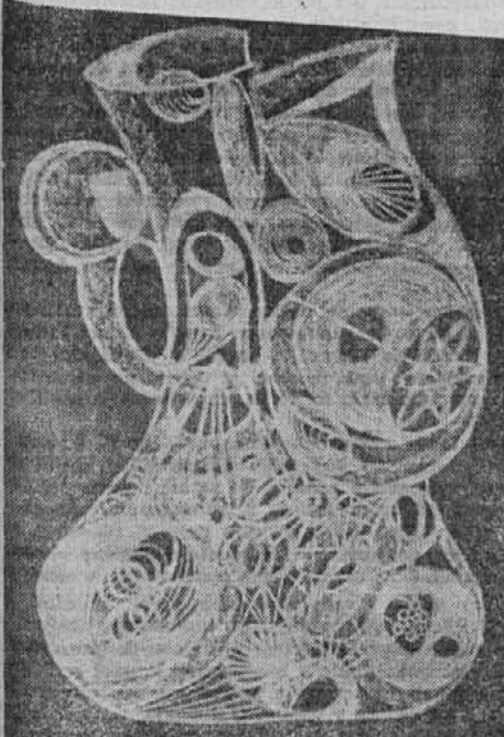
Tudi tebi, človek
sem prišel do dna.
In to je konec,
zakaj v tebi ni poti naprej.

Ostaja mi samo še misel,
da se bo vse morda začelo znova,
kot nekaj pri neandertalcih.

Najprej se moraš spoznati

Bežati,
bežati pred
ljudmi in
samim seboj,
je naporno.

Ljudem še nekako
ubežiš.
Toda sam sebi
ne uideš kar tako.
Kajti najprej
se moraš spoznati
da veš, pred kom
bežati.
Da, najprej se moraš spoznati!

Ernest ARHEJSTEIN — Tihožitje

Slutnja

Moja
zemlja se pogreza
v neskončno brezno.
Nihče več ne ustavi
te deroče gmote,
ki beži pod težo
črnih sil.

Le slutnja
mi ostaja, da bo
maščevalno potegnila
za seboj nas vse,
ki smo se odrekli njeni
veliki ljubezni
v kateri nikdar ni bilo poraza.

Črna pesem

Upanje je samo še rob
v zatonu naših dni,
kajti misel, da bo hladna
noč minila,
je samo podaljšek
trpečega slovesa.
Poljane naše bodo otemnele,
kot mrtvaški prt in še molk
se bo zarastel v zemljo.
Trenutki tihega slovesa bodo z nami
šli v pozabo in sonce bo zaman sijalo
v roso solz s katerimi smo utopili
poslednjo kal vstajenja.
In noč bo vse temnejša,
čeprav resnica z nami bo.
V svetem besu bomo si na njej dobrusili
čeljusti in še takrat ne bomo
več dognali vseh zablod.
Le smrt bo šklepetala v noč pred nami
in iskala svoj pomen, ki ga ne bo več
našla, ker bo naposled umrla sama in se
udala v usodo svojo.

Potem bo vse drugače;
nikogar več ne bo, ki bi živel
v upu na pravico do življenja.

Tiha pesem

Nebo mojih črnih
misli se je razjasnilo
in v zenicah strahu
se je razlegla tišina.
Jeza in žalost
sta se umaknili
tihim trenutkom slovesa.
Lok mojega obzorja
se je razpel po vsej
moji zemlji in se vdano
dobriku trudnim očem,
ki niso več vajene take miline.

Vse to je pesem tiha,
pesem nedotakljivih sanj
prve ljubezni,
ki je vzklika ob čredi
in zvezdnih nočeh prešerne mladosti.

Ne bom šel tja

Poznam čudežni kraj.
Pa ne bom šel tja,
ne bom šel tja.
Ostal bom tu; tisti kraj
pa bom zakopal v svoje sanje.
Kajti nekaj moraš imeti,
da ima življenje svoj smisel.
Nekaj moraš imeti, da te
spremlja in vodi po tvoji samoti.
Da, nekaj moraš imeti,
da ne zblazniš.

Veliki posvet

Bil sem na velikem
posvetu
in slišal mnogo belih
in črnih besed,
ki so se zlike v gmoto
nedosegljivih utvar.
Bili smo veliki, tako veliki,
da smo se naposled porazgubili
vsak v sebi.

Dolgo, dolgo sem hodil
v sebi
in iskal, kar smo izrekli.
Nekoč sem
čisto po naključju prestopil
prag teh prevar in se znašel
v preprosti vsakdanjosti.

V tistem trenutku sem postal
majhen,
manjši od vsake izgovorjene
besede.
Odtlej ostajam doma
in se trudim,
da se nikdar več
ne bi izgubil
v gozdu puhlih besed.

umetnosti. Prav v tem pogledu je Slovenska prosvetna zveza v Celovcu opravila in še opravlja veliko poslanstvo. Vsa povojna leta — tudi takrat, ko so druge slovenske organizacije na Koroškem iz političnih razlogov odklanjale povezavo z matičnim narodom, je vse svoje moči vlagala v to, da ohrani živ stik z matico in tako tudi z njeno — z našo slovensko kulturo. Že kmalu po vojni smo na Koroškem imeli prav po zaslugi Slovenske prosvetne zveze, priliko spoznati slovenske pisatelje in pesnike, ki so prišli s svojo umetniško besedo med nas. To je bilo za nas posebno doživetje. Spoznavali smo, da z našo besedo nismo sami, da imamo markantne osebnosti, ki jo umetniško oblikujejo in da se je zato nimamo razloga sramovati, s tem pa tudi ne naše slovenske narodne skupnosti, katere člani smo mi sami.

Obiski ustvarjalcev slovenske kulture in besede in pogovori z njimi so nas navdajali z občutkom gotovosti in samozavesti. Tudi na naših tleh se je spet rodila slovenska umetniška beseda in tako začrtala novo pot v povojni literaturi na Koroškem. Danes lahko z zadovoljstvom gledamo na vrsto besednih in likovnih umetnikov, ki si polagoma utirajo pot in s tem tudi priznanje v slovenski književnosti nasploh. Ta, pri nas razveseljivi razvoj, je brez dvoma sad trajne povezave z matičnim narodom, bodisi po individualni poti, z branjem slovenskih knjig ali pa s pomočjo kulturnih srečanj med slovenskimi kulturnimi organizacijami in ustvarjalci z obeh strani državnih meja. To sodelovanje se je začelo najprej med slovensko prosvetno zvezo v Celovcu in Društvom slovenskih pisateljev v Ljubljani, nato pa še s pododborom tega društva v Mariboru. Zlasti mariborski pododbor DSP se je posebno prizadeval za stike s koroškimi pisatelji. Ti stiki so postali v zadnjih letih že prava tradicija medsebojnega obiskovanja. Take stike je s Koroško navezal tudi Klub kulturnih delavcev v Kranju in drugod. Najbolj konkretno sodelovanje pa je navezal s Koroško Kulturno-umetniški klub Tone Cufar na Jesenicah, ki je že ob svoji ustanovitvi povabil k sodelovanju tudi koroške pesnike in pisatelje. V jeseniških »LISTIH«, glasilu, ki ga ta klub izdaja, objavljajo svoja dela tudi koroški avtorji. S tem nočem zanikati, da koroški pisatelji nimamo prilike svojih del objavljati tudi v drugih slovenskih kulturnih revijah, vendar se nam zdi, da je naša prisotnost prav v publikaciji, kakršni so »Listi« prav tako in morda še bolj potrebna, ker nas na ta način spoznava več kakor dvajset tisoč Slovencev vseh slojev, predvsem pa delavcev prav v obmejnem področju. Tako spoznavajo naše skrbi in težave in od njih koroški Slovenci pričakujemo največ moralne podpore in opore za ohranitev slovenske besede na Koroškem, ki nam edina zagotavlja naš narodni obstoj in ki je edini jez proti germanizaciji.

In v tej naši ljubljani slovenski besedi se vam danes predstavljamo s svojimi skromnimi stvaritvami, ki zrcalijo naš napor in ljubezen do slovenske poezije. Ta, ki povsem pozna razmere, v katerih ustvarjamo, bo znal ceniti naše delo.

Po vsem tem, kar sem zapisal, je vprašanje, ali je povezava z matičnim narodom potrebna, odveč. Upam, da sem s temi besedami na preprost način le povedal, kako zelo smo te povezave potrebni in kako zelo si je želimo. Pričujoča številka LISTOV, ki so jo jeseniški kulturni delavci posvetili nam Koroščem, je živ dokaz, da se da z dobro voljo storiti zelo veliko. Če smo v svojih delih, s katerimi se vam danes predstavljamo nekoliko hudi in morda preveč črnogledi, potem je to najboljši dokaz, da pri nas Slovenci, kadar gre za naše narodne pravice, ni vse v redu, da smo pri tem našem življenjskem vprašanju čestokrat premalo odločni. Da na Koroškem hočemo živeti, naj bo to naš glas vsem, ki se zanimajo za slovensko besedo na Koroškem, v premislek.

Ko se je dečva rodila,
so botri pri krstu vino pili
in starejši od sreče solze točili.
Ko se je dečva možila,
so svatje jedli in vino pili
in sorodniki v slovo solze točili.
Ko so dečvo pokopali,
so vsi prizadeto molčali,
namesto da bi vino pili,
so vsi solze točili.

Utrujen vozač

Rumena jegulja:
edina vez varnosti
na sluzastem životu asfalta.
Kako upiram bolne oči
z mrkim vozilom
v to osamljeno meglo.
Vedno sem občudoval
meglo in dim in oblake,
morda sem jim zavidal
bivanje med zemljo in
nebo!
Zdaj se jih bojim
in tudi konjskih sil vozila,
da me ne poženejo
z vozilom vred
med zemljo in nebo...

Podoknica vigredi

Priromal sem skozi zimsko molčanje
kot blag spomin na burna leta.
Ne muči me več obžalovanje,
najlepša se bodočnost obeta!
Čudovito je biti
človek v dnevih teh
in znova odkriti
soradost pri ljudeh!

Sentimentalna

Popevka,
ujeta v magnetofonu,
sili vame,
kot nadležna revka,
me pospremi po tlaku,
za mano škili do postajališča
in se pelje
ob izpranih večerih
kar z menoj...

Nevarna dremavica

Neodžejanim ustom
so tako blizu
svinčeno težke veke:
Somrak pozabe
naj vse preraste
z mahovino počitka!
Zadščnost pnevmatike
mavrično peno
sanjske slikanice.
Prvi pogled
izpahnjene pogodi
trezni cilj:
Se pravočasno!

Ni dobro

da smo vedno pokonci,
ko je toliko dobrih stoje podleglo.
Marsikdo je zravnal
z visokoletečimi pogledi
obvisel na robu v brezno.
Ni dobro zgubljeni tal pod nogami,
ko ne poznamo bližnjega do bližnjega,
ko se ne spoprijaznimo z željami,
ki streme z umetnimi sateliti v vesolje,
ko ne vemo, kaj je najbolje.
Ako ostajamo vselej mirni,
postajamo hkrati ozkotirni
in neizvirni.

Janko Messner

BREZ IDEJE

Huda reč na svetu je neizpolnjena obljuba.
Seveda, če nisi z vestjo navzkriž, se pravi da z njo živiš in delaš po svojih močeh.
Tako, postavim, si obečal prijatelju, da ga boš vzel s svojim avtom tja in tja, da bo spoznal tudi on nove kraje in ljudi, ker pač sam nima vozila. Nič lažjega, nič hitrejšega, nič bolj dobrodejnega kakor takšna obljuba. Saj je plačilo kreditirano — blesk tople hvalečnosti v prijateljevih očeh.
Potem minevajo dnevi, minejo meseci...
Da, mine leto, mineta dve leti...
In lepega dne spet srečaš tega svojega prijatelja in se spomniš, da si nanj pozabil. Kako te zazebé pri srcu — od slabo zatajilivega sramu! Seveda, če nisi z vestjo navzkriž. Če se zavedaš, da obljuba dela dolg.
Če si mož beseda, tako rekoč.
Se hujša, resnično skeleča pa je misel na nepremišljeno, neizpolnjeno obljubo.
Tako, postavim, sem letos maja obljubil nekemu literarnemu listu, kak prispevek za septembrsko številko. Obečal sem ga uredništvu prostovoljno, zlahkoma, kakor obeča inštalater, da ti bo popravil tesnilo na vodovodni pipi. Kako da ne! Od maja do septembra so štirje meseci. Trikrat po trideset dni, ni zlodej, da jim ne bi zmrnil kake tri poklepane strani.

Pa jih nisem zmrnil, in danes je prvi september.
Sicer pa, ali sem sploh mogel kaj drugega kakor obečati?
V trenutku, ko je zagledala moja prva knjiga bell dan, sem postal pisatelj, neodrinljiv, neovrgljiv pisatelj za vse prihodnje čase. Tako so tudi drugi rekli, neki kritiki, bralci, da, celo prijatelji.
In kakšne lastnosti odlikujejo — pred vsemi drugimi seveda — takšnega pisatelja? Ena sama je: — ta, da piše, da pošilja 'prispevke' literarnim listom in da dela knjige. Nimam se torej za kaj jeziti, kakor se nima za kaj jeziti moj sosed vodovodni inštalater.

In vendar ima moj sosed mirno vest, mirno spanje. Davi mi je pipo popravil, po treh mesecih. Tudi on mi je bil majnika meseca obljubil, da bo takoj prišel.
Zdaj pipa drži.
Jaz pa nimam naklepane niti ene vrste. In danes je prvi september.
Srbi se mi sprehajajo po hrbtu, ko vidim pred seboj neizpolnjeno obljubo.
Vročina in mraz me spreletava ob misli na urednikov dolgi nos, ki se bo poveznili v neizmerno razočaranje.
Vem, da bi me odvezal obljube, če bi mu bil napisal že julija ali vavgusta kdaj, da se mi vidno suši pamet od preljubeznivih sončnih žarkov, da komaj še diham pod tem nenavadnim nebesnim sadizmom, da sem kuhan, pečen, da sem še kaj, samo ne toliko jasen v glavi, da bi zanj napisal obečani 'prispevek'.

A zdaj je prepozno.
Nazaj ni poti. Piši, pač zadnjo noč pred terminom, drugače bi še kdo pri uredništvu utegnil pomisliti, da nimaš pisateljskega daru.
Nepopravljiva škoda, če je človek časti lačen pisateljski začetnik!
A kaj, če ni navdihal Ne zjutraj ne zvečer. Čeprav so jutra zdaj že ohlajena. In večeri tudi. Kaj pa hočeš, če se ne prebudi in ne prebudi tista znamenita sla po ustvarjanju, tisti notranji ustvarjalni ogenj, ki kar sam požene pero po belih listih.
Srečni vi vsi, ki ste nadarjeni pisatelji, ki imate ideje za velike tekste. In orodje, s katerim jih oblikujete.
Jaz jih nimam — idej. Imam zmeraj in povsod samo nekaj nedopovedljivo žalostnih koroških misli v glavi. Te podljo druga drugo, niso pa vse skupaj vredne napisane besede. Zato sem resnično v škripcih.
Resnično ne vem, kaj naj napišem za septembrsko KOROSKO številko Jeseniškega »Zelzarja«.

Ali naj namakam svoje ubogo pero spet v lastni žolč — ko gledam Globasnico, v kateri se je obesil v sadovnjaku svoje domačije mo-
žrtev nenasitnega nemštva? Preteklo nedeljo so tam blagoslovili in o-
Gospodinjstev ima Globasnica 125, pet jih je nemških, priseljenih, vsi
Župan jim je A. Sadjak, pred desetimi leti še urednik slovenskega
Nato vstop v SPÖ, v narodno in socialno odtujitev, v klečeplazi
kolesarstvo. V karlovo. On in deželni glavar H. Sima — dva slavnostni
ni črhnil slovenske besede. Se 'dober dan' ne. Deželni glavar ba je ne
Je iz Kanalske doline doma. Seveda se nauči vsak misijonar vsaj
plemena, ki ga namerava osrečevati in odrešiti. Moj deželni glava
Slovence — po nemško. Kancler Klaus, ki so ga odžagali, se je naučil
stavkov. Neki koroški Slovenci so ga za to širokosrčnost radi volili
zdravje. Deželni glavar Wedenig je po slovenje razodeval pred vol-
gostilnah, da smo — Nemci in Slovenci — pod kožo vsi rdeči, tak
naravnal na pravo pot — da volimo socialisti. Neki koroški Slove-
tega moža za koroškega predsednika Lige za človeške pravice, četudi
šolstvo.

Tako je koroške Slovence — sama dobroščnost, sama hvaležnost
od veselja in navdušenja, če čujemo slovensko besedo iz ust kateri
Simi in Sadjaku je dandanes slovenska beseda v Globasnici že
Se za volilno propagando na poti. Kakor je preborna slovenska
v Bilčovsu, deželnemu poslancu SPA, ki jo je strgal s svoje gostilne
mesto VILLACHER BIER.

V kaj naj namakam svoje ubogo koroško pero, da bi beseda
in osrečila, kar je odtujil, osramotil, podkupil, zaslepil šiling. Da bi z
nemški napuh, kar je skrivila vizija profita, da se zdaj vleče pri tlo
od lastnih bratov pa tudi od nasprotnikov pomilovano, prezirano.
neizrečeno sram, tako neizrekljivo sram, da sem koroški Slovenec, s
Avstrijci, ki vidijo našo duhovno revščino. In zunanjepolitično obner-
dežele, ki zapira oči in molči. Od samaga uvoza prenasličena, v same j

V kaj naj namakam svoje ubogo slovensko pero? V rdeči
neznanskih ponočnih storilcev, ekstremističnih hudodelcev, kakor
dnevnikih. Njihovo pleskanje slovenskih krajevnih imen še farse ni v
meddržavne obveznosti avstrijske vlade v mislih. Saj je prej podobn-
skih pradedov, ki so namakali to zemljo s potom svojega obraza,
vlomilci s svojo srčno krvjo; naj se v grobovih obrnejo, takšno je p-
šklim soncem, takšno je demokratično nasilje nad slovensko besedo,
vsa plaha — iz kmečkih domov na cesto, na koroška križišča.

Ali naj namakam to ubogo pero v smrtne srage, ki se prikazuje
na trpinčevem narodnem telesu? Saj je rokopis teh neznanih neznan-
tudi labodjemu spevu najčistejših med čistimi. Tistih, ki so se zgor-
bosonogi na rosne trate, ker hočejo zraven biti, ko bo sonce vzhajalo
Zablatniškem jezerom... In ožarjalo rdečo slovensko besedo. Napisal
mi narodne krvi.

Resnično ne vem, kaj naj napišem za KOROSKO številko LISTOV
»Zelzarja«.

Jaz jih nimam — idej.
Kvečjemu kako norčevsko, abnormalno razvito misel, kako stra-
vsem lepem zagrabi in me ne spusti več zlepa. Ali naj bi opisoval, kak-
prebujam in utrjujem narodno zavest med svojimi koroškimi rojaki
šiling za lep slovenski pozdrav, šolskim po dva, če se pogovarjajo
Vojakom v vlaku, ki se vračajo v kasarne, po dvajset šilingov za pivo
s primerno spodbudo.

Da laže diham na tej svoji koroški zemlji.
Škoda, da so moje loterijske srečke zmeraj prazne.
Zdaj iščem zvezo s kakšno uspešno ekipo bančnih vlomilcev.
Druge poti ne vidim.
In drugih idej nimam. Res ne.
Pa brez zamere, spoštovani urednik na Jesenicah, res ne vem, kaj
KOROSKO številko Listov, priloge »Zelzarja«.

Krtovi želi

dan sva z lopato skupaj
bokovi zemlji,
v opore in opaže,
ne ne zagrebe,
kopavam temelje
delavnice.
delavnici
nastajale koristne reči
nize do krste
zne ljudi.
vse iste ljudi
navsezadnje
ali
plitvo zemljo,
opor in opaže,
ji za krsto
mo bodo zasuli,
no mir.

Plažba

hudo zimo
reke pozabimo,
v gre mimo
d nas,
tvare zaklenimo
erujmo v dober čas!

obasnico, tisto
Joža Kuhar,
gasilski dom.
so slovenska,
ka v Celovcu.
prilizovalsko
nika. Nobeden
'dober dan'.
jezika tistega
je vse moje
slovenskih
ali za njegovo
po slovenskih
nas je že Bog
naredili zdaj
člil dvojezično

se nam topli
višjih.
abo preborna.
upamu Ogrisu
lepil na njeno

ela, prebudila
kar je upognil
žano, klavirno,
je sram, tako
sred kulturnimi
moje matične
je zamaknjena.

lak neznanih
po koroških
če ima človek
njanju sloven-
o branili pred
anje pod koro-
litro si upa —

eraj bolj goste,
ilicev podoben
dili in stopili
Klopinjem in
dnjimi kaplja-

ge jeseniškega
ki me tako na
ji čas s šilingi
šolskim po en
ko med seboj.
eraj in povsod

vam napisal za

Poletna slika

Razbeljeno kupolo
je poveznil vroč dan
čez izpraznjene ulice.
V hladnih parkih redki
samotarji.

Zivljenje se je preselilo
v bližino vode.
Srebrni švisti nevidnih koscev
obkrožajo čoln moje veselosti.
Obrežje in plaža valovita
v pestrem živčavu.
Dognano
je silno svibovo poželenje
in nasmešku zrelih česenj,
ki jih prodaja
lepotica
v steklenem kiosku.
Dal bi se zakopati
v kup zrelih česenj
in sanjal
o najlepšem dekletul
brezmejnim vožnjam.

Za volanom

Sedam za volan
dan na dan
in zbrisujem pojem
razdalj.
Nekje sem Marco Polo
in Krištof Kolomb,
Jurij Gagarin
in Piccard
in vsi odkritelji
novih svetov.
V zrcalu vidim
svoje lastne oči,
odtujene,
ki svetijo kot svetilniki
brezmejnim vožnjam.

Kopriva

Kopriva
je trdoživa.
Kaj je rastlinjakov,
dozdevnih korenjakov,
ki ji niso kos.
Kopriva
je prepričljiva
občutljivim.
Lončnice negovane
se bojijo slane.
Kdor uživa
kot kopriva
spoštovanje,
se ne skriva
v plehke sanje!

Lepo zaokrožen

Lepo zaokrožen
ko jabolko sočno kipeče,
bi rad dozorel
v uravnovešeno jesen,
ki ne razmetava
svojih plodov
na vse vetrove.
Medtem je mladež
že pobrala golence
prihranjenih želja.
Lica in grudi
niso usahnile
poprej,
ko jabolko sočno kipeče...

Dežna kaplja

Svetla majhnost,
čista in nedotakljiva,
iskri se,
kot bi vsrkala vase
vse sončno srebro
tega jutra.
Nekod ujema čar,
ga previdno razsipava
v okolje,
ne prenaša
najrahljšega dotika
kot drhteča struna.
Sredi dopoldne,
prišla na vejo
ko je moja penica
hvalnico pet,
se je kapljica
razpršila,
da je iskreče
tekmovala s soncem
in je postala
vidna podoba
peničine melodije.

(... se usmili duše, katere truplo na parah počiva)

Sin je šel v svet
za boljšim kruhom.
(Stara pesem)
Gradili so elektrarno na Dravi,
domačine izgnali,
sicer odškodnino plačali,
domače kraje,
pod jez pokopali.
z domačimi imeni,
Zdaj se je mrtev sin
vrnil iz tujine.
Obdan od vencev
na mrtvaškem odru leži.
Na črnih travnikih
tuje zlate besede,
ki jih mati ne zna brati.
Samo žebrajo še po domače,
ker nihče ne zna drugače.

Razigran tjavdan

Vesna je razprostrla
svoj pajčolan
čez zelenost prekipevaajočo.
Poletim v kristalni dan
in vsak cvet
me hoče objeti.
S svetlimi brezami se prismejemo
skozi pojoče loke
do prijaznega večera.
Kaj neki niso mladi vsi upi,
ko se z otroki igramo
v pozni mrak?

Se vsaj spet vidi

Dobro, da nič več ni trav,
ne listja, da je dosti goličav!
so rekli
resni
macesni
in se tudi slekli —
Vsaj jena bajka svetenja,
da nam bo jasno,
čemu smo živeli
sred varajočih bleščav!

Valentin Polanšek

TRENER

Skodelico mleka za gosta, ki bi pravkar lahko prišel, da bi mogel naročiti še posebno porcijo včerašnjega sonca, potem prav topel, neskaljiv kraj na konjunkturnem spavališču, pozneje bungalov zunaj v najtišji Biskajji s polenovkinim filejem, brez atomskega jedra, nato lepo žensko, če mogoče krasno Vietkong-ubežnico in profiliranega zaklinjevalca kač iz kakšnega berberskega gnezda...

In Jošt bi še naprej čenčal, kdo ve, kako dolgo, če ne bi prišla ta oseba.

On si je bil namenil, da je enkrat na dan gojil take vrste spominske vaje, govoril brez priprave in treniral glasilke; enostavno govoriti tjavdan!

Vsako, nanovo porajajočo se misel in vsaki še tako odročni navdih je treba takoj speljati v nadaljenje in spet bolj nove asociacije. Samo je bilo treba v vsakem slučaju hitro govoriti, tako da je bilo zajeto brez zastanka več ali manj brezpomembno in navidez smotrno v nekaj dražestnega.

Kaj bi iz takega početja lahko nastalo, Jošt spočetka še slutil ni. Pozneje pa mu je napravilo velikansko veselje, ko je na samem sebi odkril nekaj novega:

Torej bil je v nevarnosti, da postane svoboden, še neodkrit pesnik sedanje bodočnosti!

Kot rečeno, Jošt bi še naprej vadil, da, ko ne bi bila vstopila Filipa. Bila je to ženska brez izraza, kar je — kot je menda dokazano — prav redek primer.

Vseda se je.

Nasploh se je vedla, kakor da bi bila doma v tem prostoru. Kljub temu, da je bilo na Joštu opaziti neko začudenje in nekaka užaljenost, je vrelo iz nje.

Tako je nastala zmes iz soseskega klepetanja, o nekem zgubljenem fotoaparatu, katerega so menda hoteli njej vrniti, da bi od nje odščitnili nastanino, o neki prometni nezgodni med snežnim odmetalom in obhodom pustnjakov, o nekem prepričlo uspelem toto-zadetku in brezkončnih takih in takih ničvrednih novicah.

Jošt si je razmišljen prižgal kar dve cigareti.

Ona je rekla: Ne hvala!

Šele zdaj je to zapazil, da pač njej ni hotel cigarete ponuditi. Tako je eno cigareto ugasnil, drugo pa je krčevito držal med kazalcem in prstancem. Joštu je bilo videti, da se je počasi v nenadoma nastali situaciji znašel, ampak se je zdaj namenoma kretal prav odsotno.

— Ti si torej tu. Dobro. Ampak mene še ni tukaj. Jaz sem še oficijno na dopustu, se razume. Ne? Seveda sem tvoje stvari pregledal in zadeva se nahaja tik pred odločitvijo, se razume. Stvar je še v delu. Ti boš vso zadevščino dobila po pošti in priporočeno dostavljeno, se razume. To se pa lahko šele zgodi, brž ko bom zopet sedel oficijno v uradu, se razume. Ti je zdaj jasno? Prosim, torej... Dobro. Jasno. Pojdi!

Filipa pa se je dvignila, kot bi pravkar prejela intimno vabilo, da še naprej ostane, smuknila v oblazinjen stol in pokrila obraz z ilustriranim časnikom.

Jošt je kadil, nato ko se je vsedel, udobno naprej in je skušal v vakumu duha hlastniti po pobegli miselni niti o krasni Vitetkong-ubežnici in berberskem gnezdu z markantnim obrazom zaklinjevalca kač. Njegove misli pa so žvrkljale neupogljivo v neki pozlačeni polževi hišici nič.

Filipa se je spet dvignila, postala malo pri knjižni omari, kjer so priredili svoj mrtvaškočemerni sestanek cigaretni ogorki, potrgani gumbi, izpsani kemični svinčniki, listek s postavljenimi besednimi igrami in inozemski kovanci.

— Gospod uradni belec je oficijno na dopustu, da se v njegovi pisarni lahko ugnezdi knjižni molj.

Jošt je v dolgem loku zletel iz pozlačene pločve hišice in je zabrbotal: Elementi motnjave so v življenju kot nepak nastale in torej računsko nepravilno razširjene amplitude, kakor meteoriti in drugi kozmični prah, ki se vrtil izven suhoparne sile in se zaradi tega vrača v mirujoči nič kot logika preproste uvidevnosti četrte dimenzije gibanja...

Ali Filipa si kar nič ni pustila besedo vzeti. Sprva je govorila o svojih vsakdanjih čenčah, potem pa bolj prodirljivo in glasneje, naposled pa je začela kričati:

Ti svetlobe se boječi čuk v tvojem nemotnem bivanju fantasta, kaj hočeš le tukaj pridigati, ozri se raje po čem živem naokrog, po ženski, da boš koga imel, ki bo s solzami radosti v žalujočem obrazu zatisnila oči umirajočemu pokojencu soprogu. Drugače se boš tam znašel, saj veš, kje... v domu onemoglih, kjer bodo oskrbniško uradno ravnali s tabo. Potlej boš šele vedel, da je smrt v neosebne okolju najstrašnejše od vseh strahot! —

Jošt je molčal in molčal.

Tudi potem še dolgo, ko je bila ženska že proč.

ZORANE MEGLE

Na cesti so se vsak trenutek rodevali vrtinci prahu, se lovili za avtomobili, ostajali še nekaj časa v zraku in zamirali šele pod okni bolnice. Včasih je opletalo s krilom krog njenih kolen in ga lepilo k telesu. Imela je rožasto krilo in bilo je zelo rožasto in je šumelo v pišu in lasje so se lesketali v pišu, nadalje sandale in boste noge do kolen.

Stegnila je roko in avto je ustavil. Bil je skoro take barve kot njeni lasje in se je bleščal v soncu. Počasi in komaj slišno je pristal ob deklici. Njeno krilo je bilo zelo rožasto in se je končevalo tik nad koleni, ko je ležla v avto. Na cesti so zapredli novi vrtinci prahu. Avtomobili so se pogostili, zdeli so se vsi nedostopni, vse preveč zaprti vsak v svojo zgodbo. Vsi so neobzirno hiteli in piskali in vzdigovali prah. Sedla je poleg njega ob volan. Stegnil se je preko njenih kolen do vrat in jih s treščem zaprl. Pri tem se je moral nagniti čisto do nje, tako da mu je roka ležala čez njena kolena. Njen dih je ujel na desno lice.

Bil je dan ob petih popoldne. Daljšava je že vonjala po vigradi. Cesta je vonjala po prahu in po neusmiljenosti voznikov in iz oken bolnice je dišalo, kakor diši iz vseh lekarn in bolnic. Bilo je še mrzlo in ura v zvoniku je bila točno pet. Onkraj bolnice je visela mestna kurilnica pod zubljen saj, ki so dežile po vsem mestu. Iz pustinja mestnih streh so se dvigali zdaj večji zdaj manjši zvoniki. Za njimi je šumel gozd v vigradnem hlepenju, zdaj so ležali vrhovi. Bilo je točno ob petih popoldne, v zraku so bile že sence. Spodobno so plavale nizdol in dimnik mestne kurilnice je ravno v tem času valil zavoje saj in gmote po mestu.

Zavozil je sredi vozišča. Vrtinci prahu so planili za njima kakor psi. Poleg sebe je začutil prijeten vonj po parfumih, vabljiv šum njenega krila in trenje njenih nog. Ona se je razgledala in zapazila nekaj zavojev, dežnik, venec za grob, zemljevid in papirno vrečko s pomarančami. Vse to je ležalo za njima na sedežih. Ko se je razgledala v avto, sta že drčala skozi podmostje ob vogalu, votlo je zabučalo, kot bi udirale vode v nižino brez dna.

Malo za podmostjem se je cesta odprla na široko. Svet v vsej širini je letel desno in levo mimo njiju. Deklica je gledala zdaj njegove roke, ki so se oklepale volana, gledala zdaj volan, ki se je bočil v njegovi dlani, njegovo suknjo in brazde, ki so nastajale na rokavu pri sukanju volana in se spet uravnavaile po ovinkih. Gledala je, ko je sklepal in zaviral in prestavljal, gledala je njegov profil, njegovo čelo, njegove oči in črne trepalnice nad njimi. In ko si je vse ogledala na njem, se je primaknila k njemu, dala svojo roko na volan, tja, kjer je ležala njegova. Začutil je toploto na koži in zelo dobro mu je delo, in spomnil se je svoje žene in ni umaknil roke in se začuden ozrl. Razumel je, da je morala dati svojo roko na njegovo, bilo je samo ob sebi umevno, in nič nenavadnega ni videl v tem. Sploh je razumel vse. Potem se je domislil, kako je mogel to razumeti. Zatekel se je v spomine. V spominu je posegel še dalje nazaj, in mislil je povedati, da je imel že vedno rad avtostopovce, da je tako spoznal svojo ženo, da vedno rad obstane, ker ga to spominja na svojo ženo, in mislil je povedati še vrsto stavkov z »moja žena«, ali takrat je moral sukati volan — in ko je bil ovinek že daleč za njima, ni mislil več na to. Tako ni rekel ničesar, povrnil se je iz sveta spominov, užival je toploto, ki ga je omamljala. In smejal se je kot takrat, ko je vozil dekle in mu je bilo jasno šele čez čas, da vozi svojo ženo. Takrat je zavozil v stran, daleč v stran v grmovje, in bila sta zelo sama vse večer. Ves čas, ko se je pretakala toplota z njene roke v njegovo, je mislil na svojo ženo in na Eriko. Erika je bila stara pet let in mu je pravila ata.

Trudoma se je zavedal, da mora odcepiti cesto. Odcepila sta se od proge in zavila na desno. Voz je zapel po ravnem asfaltu, na cesti je ležala brana molka in tovor tišine in krsta miru in prgišče samote in v daljavi so bila drevesa.

Bilo je pozno, ob cesti se je utrnula pesem večernih trav, hiše so se spotikale ob razkrtanih zemljiščih in cepale vzrak mračna polja. Čutil je veliko trudnost v svojem telesu, in njegove misli so bile pri ženi in Eriki. Erika je imela pet let in mu je pravila ata. Pesem avtomobila je tonila. Na nebu je veter mlél megle, da je tekla rdeča kri. Jata bakrenih golobov je zajadrala nizko nad sivimi hišami, na perutih je odsevala kri zoranih megel.

(1959)

PADANJA

Postavili so jih torej.

Z obrazom k zidu.

Zato, ker niso hoteli iti ali kaj. Morali bi iti z njimi ali kaj in niso šli. Zato so jih zdaj postavili ob zidu v vrsto. Nobeden se ni branil postaviti se. Sicer to ni bila vrsta, ta samovoljna razporejenost niti ni bila podobna vrsti. Vendar so se zadovoljili z njo, saj to že ni bilo tako natanko. Stali so tam, nekako z ramo ob rami, in skozi njihova ramena je pronikalo podstrešje in gnilo v lavi obzorja.

Globoko nad skodlasto streho je gníl dim stíkal z zemljo s cunjastimi meglami. Bele lise so se vlekle na dolgo po nebu. Med njimi razpet dan je mizal s sivimi vekami. Vrsta ob hišnem zidu je nezlomljivo stala v prihajanje noči. Sence so se mrtvaško barvale na omet, ga maličile in ga potegovale v gube. Rok je potekal in oni so pogosteje pogledovali na ure. Samo še nekaj trenutkov. Ne, ne bodo šli. In ko že stojijo v vrsti, bodo stali do konca. Od streh je vel línat mrak in plál po polju. Nizdol po robu so hiše padle na vse štiri v sneženo lvje. Spodaj so se nekoliko opomogle, se celo dvignile na komolce, se otresle klancev, koč in bajtlarjev, pometale z ramen snežne gazi, sanince in v snegu obtičale plove. In ob plotovih vseokoli je že delj časa glodala noč. Drugi dan sta ustavila dva nakladača pred hišo. Ravno so skočile prve svetlobe izza ovinkov. Noč se je z zadnjimi odenki lepila z veselja. Bilo je zelo mrzlo. In ko sta se lotila dela, so se lupile iz nujnih ust goščave belih dimov. Bil je tih, uničujoč, po ničemer dehteč mraz. Vrgla sta prvega na sani. Njegovo telo je za ped odskočilo in deske so zahrščale, preden so ga vzele k sebi. Potem sta počivala. Prvi se je naredil, kot bi imel plašč in ovratnik iz vročega krzna. Začel je zavijati vanj svoj vrat, kakor so to delali ljudje, ki so imeli res krznenne plašče. Drugi je usločil svoje roke, da bi odbil z dlanimi vedno hujše napadalce mraza. Lahko pa bi te roke prijele tudi za ročaje ravnokar iz peči vzetega kruha. Za smrekami so svetlele prve močne luči z neba in nakladača sta nekaj prej nehala počivati. Nadaljevala sta pri drugem. Bil je edini, ki sta ga morala dovaliti in ga vsega dvigniti v sani. Tretji je bil lažji in je ležal najbolj uravnano ob zidu. Nakladača sta ga od daleč vrgla deskam. Odskočil je za dobro ped na spodnjih dveh, še malce poskakal in potem zdrsel v stranico. Tudi četrti je močno odskočil, in peti je bil tako majhen, da ga je v odskoku od teles pognalo onkraj sanince.

Slednjic sta naložila, še malo uravnala lego in odpeljala. Telesa so začela malo upadati, vendar čisto se niso mogla prilagoditi oklepom desk. Kadar so zdrknile sani čez skok ali zmrzino, so močneje poskočila v zrak, drugače pa so po malem nenehno odskakovala. In takrat se je najbolje slišala glaževina iz odmevov.

(1962)

Smrti

Letos pozno jeseni
je umrl star mož
in takole so ga pokopali:
djali so ga v leseno krsto,
prižgali sveče, prinesli vencev in rož,
molili so, kadili in pili.
Na pokopališču so skopali
globoko jamo
in po treh dneh so ga spremili tja.
Zvonovi so tožili,
ljudje so molili, peli in govorili;
položili so ga v jamo,
ga zasuli s svežo zemljo,
položili na gomilo vence in rože —
prižgali sveče
in šli v gostilno
in tam jedli, kadili in pili.
Ko pa sta umrla
zadnja dva lista
mojega rjavega kostanja,
je bilo vse mirno in tiho.
in smrt bo pomlad,
Strohnela bosta v soncu in dežju —
bo spet življenje.

Moj prijatelj

Moj prijatelj se je
včeraj preveč najedel
in bolela sta ga
glava in želodec.
Ker pa je zunaj bila
jasna in sončna jesen,
sva vseeno šla na sprehod,
mogoče mu bo tako malo odleglo.
Sončni žarki so zlatili
listnata drevesa in žarela
so v rjavih, rdečih,
rumenih in zelenih barvah.
Bilo je čudovito lepo in
užival sem to sončno jesen.
A moj prijatelj te lepote
žal ni mogel dojeti,
preveč sta ga namreč bolela
glava in želodec.

Valentin OMAN — »Homo sapiens«

Valentin Polanšek

SULTAN

Nenavadon je bilo s tistim kužetom.

Prav na novoletni dan se je pojavil pri zakotni bajti. Oč kod se je vzel, se ni nikdar zvedlo.

Znašel se je sred popodne v črni kuhinji ob koritastem zaboju, kjer je mati imela pripravljeno skuhanu peso in kororabo za svinjsko krmo.

Lizka ga je najprve opazila. Pobožala je žival, kot bi bila že vedno dobra prijateljca. Nato je stopila v izbo k materi, ki je čepela na pručici, brala knjigo, vmes delala opazke sama zase in se smejala dopritom, katere je prebrala.

»Mama! — Čigav je le? — Kar obdržali bi ga, če ne bi bil nikogar!«

»Kaj je?« se je šele po dolgem zganila mati.

»Neki psiček je zunaj v črni kuhinji. — Tako je zgladovan, da se je kar svinjske krme lotil!«

Z napeto sapo je dekletu pričakovalo kaj drugega, kar je mati odvrnila.

»Eh no, napodi ga! — Ali pa — Ne! Čakaj, da pogledam!« Stopila sta ven.

Kuže se je še vedno stegoval v leseno posodo in si z veliko slistjo polnil shujšani život.

»Sama kost in koža ga je!« je zamišljeno povedala mati. Lizka pa je spet pristopila. Krotka žival si je znova pustila gladiti mršavo dlako.

»To je čisto gosposki pes! — Bogvedi, kdo pride danes k nam? — Takega psa nima nihče daleč naokrog!« se je v nemala mati.

»Zakaj je tako lačen?« je skrbelo Lizko.

»To je res čudno! — Morda pa je gosposke hrane presit in si je za spremembo zaželel borne bajtarske svinjske krme?« A koj kmalu sta spoznali, da je kuže resnično sestradan in upehan.

Brez besedi sta prinesli staro vrečo in zavržen očetov jopič. Napravili sta nekako ležišče za svojevrstnega gosta poleg starega kotla. Našlo se je še tudi nekaj kosti. Mati pa je zajela od juhe, ki je čakala očeta pod večer.

Pokazali sta štirinožnemu tujcu ležišče in ga dalj časa gledali.

»Kako mu je le ime?« bi Lizka rada vedala.

»Gotovo ima kako gosposko tuje ime! — Se kar vidi na njem, čeprav je trenutno takle siromak. Hudo je zdelan... Da, da, neke posebne vrste!« se je navduševala mati naprej.

Lizka je opazala, da postaja materin glas od besede do besede bolj topel in mehak. Zato je sklepal, da tudi ona sočustvuje s kužetom — in morda si skrivaj želi, da bi nihče ne prišel ponj in bi ga tako lahko obdržali doma.

»Gotovo je prišel iz daljnih krajev...« je ugibala hčerka.

»Kaj veš,« je modrovala mati, »morda je pritalac celo od tam, o čemer sem ravnar brala — iz Turčije — od tistega mogočnega Sultana —?«

In pri prič stakrtili mati in hčerka kužeta za Sultana! — Pes je — kakor v potrdilo — pogledal najprve Lizko, nato pa še mater. Spogledali sta se pomenljivo. Kakor da bi se zbal, češ pes ju razume?

No — in potem se je Sultan nekajkrat zadovoljno obližnil in se kratkoma podal k ležišču. Vlegel se je čez čas, zvil v klobčič in zadovoljno zagodrnjal.

Ko sta mati in hčerka pustili zadovoljnega Sultana v kotu poleg kotla, jima je bilo čudno pri srcu.

Ko sta bili v sobi, je zbolelo Lizko:

»Kaj bodo oče? — Gotovo...«

Mati je samo slišno dahnila in raztreseno segla po knjigi. A brati ni mogla dalje. Zakaj vedela je, da mož črti vsakega psa bolj kot vruga, katerega je pogosteje imenoval ob svojih izbruhih jeze kot štirinožca.

»Morda pa pride pravi gospodar po kužeta...?«

Misli pa so se ji sukale okoli tistega davnega spopada z Boštvo novim Kastrom, ki je Vožbeja podrl na tla — in od tistihmal sovražil vse pse svojeglavi mož. Ko ga je pa Prpotkov konj brcnil, pa zaradi tega ni zasovražil vse konje na svetul Oh, konja ima pač zato v glavi, ker je bil v mladih letih pri lesnem trgovcu za kočijaža in je pri tem tudi sam malo više svoje brke navihal, kot bi bilo treba...

Lizka se je stisnila k peči. Tudi njene misli in želje so krožile okoli Sultana...

Ko bo dalj časa pri hiši, se bo popravil. Dlaka se bo posvetila. Z repom bo živahno mahal. Hišo bo stražil, da bomo lahko puščali podnevi kokoši zunaj, ponoči pa kar celo bajto odprto, kadar očeta ne bo pred večerom domov!

Tako je medtem zunaj minul dan in noč je zlezla raz hribe v doline.

Preden sta šli mati in hčerka pozno leč, sta obiskali še Sultana, ga obedve pobožali in obenem pa poslušali, kdaj bo prikorakal oče...

Mati je premišljevala dalje: Ko bo Vožbi videl, da zaradi Sultana nihče več ne bo kradel češenj in češpelj, bo še sam vzljubil psa. Hentana, če bo pa kaka bajbrna prišla mene zmerjat zaradi kakih spletk v soseski, ji bo kar Sultan dal vetra!

ko bi dobil oče prav veliko denarja kot obračun za svoje drvarsko delo, tedaj bo prišel gotovo dobre volje domov in bo pripravljen meni največjo željo izpolniti, pa bom rekla: 'Sultana mi pustil!' — S to željo je zadremala hči. —

Mati je pomislila tudi na to, da bi bilo nekje malce bahavo, ako bi si celo bajtarji ponašali s tako gosposkim psom. In v tej smeri je videla rešitev, da bo pridobila soproga Vožbeja, zakaj on je rad to podčrtaval: 'Nismo veliki kmet, ampak posestniki svojih nekaj hektarjev smo, katere smo sami prigarali in ne podedovali od skopuških prednikov!' — Zato je mati mislila, to bo podžgalo očetov ponos in Sultan bo lahko ostal pri hiši.

Pozno ponoči se je vrnil Vožbej.

Ko je prestopil domači prag, se je spustil nad nočeno — v veži pred durmi je ležal — mrtvi Sultan.

MRAVLJE

Stefec je prebival z materjo in očimom v stari leseni bajti, ki je bila nizka in vsa vegasta. V stenah je zmeraj pokalo, kadar je tlačil težak sneg borno streho. Poleti pa je bilo čuti v trhljih tramovih živahno življenje. To je tam notri glodalo, škripalo, gomazelo in šumelo! Teh glasov je bil Stefec od vsega početka navajen. Kadar je puhala oči ob delopustu iz svoje pipe in pripovedoval dokaj čudne storije, je pastorek strahopetno poškilil v steno. Bil je prepričan, da prebivajo vse opisane pošasti tam notri.

Če je prišla Dronca, večna popotna ženska, in pravila, koliko skrivnostnih reči je na svetu, koliko ljudi se je menda že zaradi kake trditve zareklo, pa so se spreminjali v kako žival — da, da — tudi v mravlje! Sapa napeta, tedaj ni maral ležati Stefec po več noči pri steni. Raje je ležal na drugi strani matere, pa četudi je večkrat klecnl v hudih sanjah s postelje.

Na Stefecem domu pa se je pogosto oglašal tudi Brčnik, možki, ki je bil vedno poln novic in prerokovanj.

»Pomislite, če ne bi bilo vetra na svetu, bi prepredli pajki vse križem tako gosto, da ne bi moglo sijati sonce skozenj! In če ne bi bilo mraza in pičev, bi se tistih drobnih kokcev tako zaredilo, da bi vse ljudi požrlil!«

Take in podobne — vmes tudi skoraj resnice — je vedel dedec z dolgimi brki.

Seveda je imel pripravljeno za Stefca kako dodatno zgodbo o mravljah. Kajti fanta so zanimale zlasti te žuželke, ker je z njimi doraščal kakor z vsem uboštvo beraških ljudi.

Tako je bilo, dokler ni tisti neobičajno mili zimi sledilo vroče, soparno poletje. — Na južni strani lesene hišice, kamor je pripekalo opoldne sonce z vso silo, je vsak dan kar mrgolelo mravelj. Rjavkasta, stara in razpokana stena je žarela v toploti. Vdolbine so bile zajedene v borovino. V tehle luknjicah in jamicah se je lesketalo kot staro satje. Polagoma so se napolnile vse razjede in globine z mravljami. To jih je nalezlo od nekod, da je bila groza! Celi roji kot čebel v uljul. Nekateri so bile počasne in debele, druge tenke in dolge. Vmes pa so lezle še take z rjavobleščočimi krili.

Stefec si ni upal prav blizu. Izza vogala je opazoval grozečo gmoto mravelj. Čul je šuštenje in drsanje neštetihi žuželk. »Bodo še hišo snedle!« je rekla mati, ko je zapazila čudo. Očim je potegnil pipo iz ust, kakor da si hoče dati duška s kletvijo.

Rekel pa je le: »Vrele vode brž prinesi!«

Mati je nekaj ugovarjala, a šla je vendar. Tri keblce kropa je morala prinesiti. Očim je zajemal s korcem in — švrk švrk! je hital krop roj za rojem raz steno. Po tleh je bilo vse trdo mrtvine. Nekateri so še lezle vstran, druge se premetavale v smrtnem boju, potem pa otrpnevale...

Očim je mrtve mravlje pometel v smetišnico — in v ogenj z njimi! »Z žegnano vodo bi jih morali pregnati!« je menila mati. Vso noč pa je bil v stenah bajte veliki nemir! — Čez nekaj dni je bilo še več mravelj zunaj na razjedeni steni. Spet je hotel očim s kropom proti njim — pa je mati ubranila. Stefec pa je imel noč za nočjo v sanjah toliko strahotnih opravkov z mravljami: Napadale so ga kot velikanska bitja, da jim ni mogel ubežati. Sele grozoviti jok in stok ga je predramil! In videl je očima v sanjah, kako je preganjal in ubijal mravlje. Sekal jih je na drobne kosce. A glej, iz vsakega kosca so se porajale nove živali!

Nekega dne — ko je očim spet hotel kropa, in ga mu inati ponovno ni hotela dati — je nejevoljno zamrmral v svojo osivelo brado: »S čim bi jim le podžgal, da bi se znebili te nadleže?«

Mati ga je zavračala in svarila, češ, saj ve, kaj se lahko zgodi, kakor je pripovedovala Dronca.

Stefca pa so mravlje še in še vznemirjale v sanjah.

Nekega dne — ko je bila mati v dnini in očim v gozdu — je bil Stefec sam doma.

Vžgala se je v otrokovi glavi misel — in poiskal je tisto pločevinasto kanglico za petroleje. Začel je brizgati po preluknjani steni, posebno v tisto razjedeno, rjavemu satju podobno, tramovje je vlival tekočo smrad.

Ko ne bi slučajno prišel nekdo sosedovih mimo, bi se zgodilo — fant je že napravil vžigalice, da bi prižgal mravljam...

Stol

Skozi ozka hišna vrata sem stopil v temačno sobo, prižgal luč in sedel na klop. Bil sem sam. Stol, na katerem je sedela včasih mati, je bil prazen. Odnese sem ga iz sobe, ker sem vedel, da matere ne bo več nazaj, ker je lani umrla in zdaj počiva tam na pokopališču.

V mestu

Ko sem prišel v mesto, sem videl veliko hiš, ki so imele velika okna, videl sem avtomobile in veliko ljudi, ki so hiteli in mimogrede občudovali razkošne izložbe. Nikjer pa nisem videl češenj v cvetju. Prihodnjič bom vzel nekaj cvetja s seboj.

Tonči Schlapper

Na oknu zapora

Ko spet ždim skozi okno v otožno naravo, ki jo težijo nizki oblaki, se spominjam časa, ko sem gledal skozi črne rešetke v zadnje zelenje jeseni in ves živ, sončni svet, ki so ga zaklenile za menoj jetniška vrata. Lepši, stokrat lepši, se je zdel očem, ko so jim zapirali pogled v širne dalje debeli zidovi, kakor nekda, ko so se sproščeno ozirale po njem. Obsodba, izrečena nad menoj, me je zaklela v temnico sveta, da bi napravil pokoro za grehe, ki jih nisem storil.

Brez pomisleka sem šel tedaj svojo pot, ne oziraje se na nevarnosti, ki so ji pretile, brez vprašanja na bodočnost, ki sem jo videl svetlo v luči pred seboj. Šel sem za lepim ciljem, ki je bil vruden mojega ponižanja in pripravljen sem bil, dati zanj še več.

A zapirajo samo nepošteno ljudi, ljudi, ki hodijo izven zakona. In jaz sem bil med njimi; kajti nisem upošteval zakona, ki je predpisoval, da se ne smem dotakniti stvari, ki jo varuje postava. Ali jaz sem si ustvaril svoj zakon, utemeljen po naravni pravici krvi, zasidran v gorečem srcu, ki je plametelo za svetlimi ideali. — Postal sem zločinec, ki bi mu lahko brez oklevanja zavil vrat in ga zavlekli nekam pod smrdljivo rušo. Na kamnu, ki bi težil gomo, pa bi brez sramote lahko stal napis: »Verräter«. A bili so milejši, ti varovalci krivega zakona; dali so me samo v obzidje, kjer naj bi bilo na varnem tudi moje izdajstvo in ne bi ogrozilo več nikogar.

Gledal sem torej skozi zamreženo okno v blede jesensko sonce, kako se je igralo s stobarvnimi listi, ki so viseli raz drevesa na dvorišču in se zibali v vetru in razmišljal o svoji poštenosti. Večkrat se še spominjam tistih ur, ki sem jih prebedel na majhnem oknu in strmel bogvekam v daljavo, ki sem jo videl samo s svojimi notranjimi očmi. Iskal sem tam nekje svojo krivdo, hotel sem najti svojo nepoštenost.

Lažje je delati pokoro, če poznaš svoj greh in več, zakaj si bil kaznovan. Zato nisem hotel biti nepravilno nedolžen. Hotel sem biti krotak in obziren tudi do svojih sodnikov, zato sem iskal dokaze svoji obsojeni krivdi. Trdno je bilo še v meni zaupanje v resničnost besed, ki sem jih slišal v svoji zgodnji mladosti od matere, ko sva hodila nekoč na sodnji in sem gledal čez sivo dvorišče v zamrežena okna, izza katerih so strmeli blede obrazi: Zapirajo samo nepošteno ljudi! — Zato sem hotel najti dokaze za svojo nepoštenost.

Tako sem strmel skozi okno v daljavo in razglabljal. Ni človeka brez napak in napake delajo krivico, pod katero trpi vse človeštvo. Videl sem mnogo krivic; tudi pred svojimi nisem zatislil oči, kajti radi njih sem sedel v zaporu. A mnogo večje od mojih so mojim majhnim pretile in jim žugale, kajti bile so od postave in govorile so v imenu zakona. Moje pa so seделе na obtožni klopi brezpravne in osirotele. Bolj od svoje krivde, — ki je bila krivda samo zato, ker sem spoznal, kar ne bi smel in ker sem vzljudil to svoje spoznanje, ki me je napotilo boriti se proti krivici — me je težila grmada vseh onih krivic, ki so združene v zakonu se zarotile proti pravici in svobodi človeštva. Bile so kakor silne temne in pošastne sence, ki so požrešno grabile okoli sebe in kdor se jim je zoperstavil, so ga porile. Bolj od njih je počnel v njihovem žrelu. Povsod je zmagovala le njihova sila, brezupna so se jim upirali vsi pošteni pravilni nagli. Tedaj sem spoznal, da sem nedolžen. Spoznal pa sem tudi, da sem izročeni tej neizmerni pošasti krivice na milost in smrt. Vse se je uprlo v moji notranjosti in iz polnega grla sem hotel zakričati nad svojimi sodniki obtožbo; a zavedel sem se svojega brezupnega položaja in glas mi je zamrl na ustih. Stisnil sem zobe in strmel skozi okno.

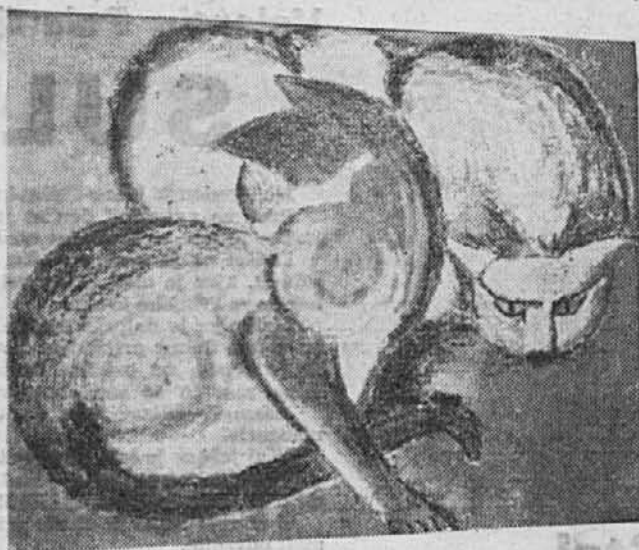
Razglabljal sem dalje. Dožili so me nepoštenja. Zakaj nisem bil pošten. Mar zato, ker so me zaprli? Spomnil sem se materinih besed: zapirajo samo nepošteno ljudi! — A nisem našel odgovora na vprašanje. Zmota je človeška, morda se je motila tudi mati. Nikogar nisem izdal, nikogar po krivici sramotil. A to, kar sem branil in zahteval, za kar sem se boril, v obeh postavi ni bilo moje, je stalo pod zaščito mojim najglobljim in najčistejšim čustvom sovražnega zakona. Vendar so me izrgali pošteni človeški družbi, da bi ji moja nepoštenost ne škodovala.

Brezplodno je bilo tako premišljevanje. Prav ničesar ni spremenilo na dejanski resničnosti, ki je bila težka, tesna in siva, kakor zidovi, ki so obdajali štirloglato dvorišče, po katerem so dan za dnevom korakale vrste nesrečnikov, ki so se zagrešili zoper postavo.

V vsej nesreči tega neveselega življenja pa mi je prinašalo to razmišljanje neko sladkost, ki je izvirala iz vernega in upajočega srca in me oškodovala za vso neizmerno tegobo, ki mi je težko obdajala dušo. V vsej praznini okoli sebe se nisem čutil osamelega v zavesti, da je nekje vendar še nekdo, ki je mojih misli, ki čišla moja dejanja, radi katerih me je obsodila krivica in nepoštenost tistih mogotev, ki so govorili v imenu postave. Videl sem na svoji strani ves svoj teptani narod in slišal njegov krik po svobodi. Videl sem, kako so križale nad njim pošastne sence in mu grozile, ker se jim ni hotel ukloniti. Uprl se jim je s pogumom, napovedal jim je neusmiljeni boj in iz oči mu je žarelo zmagovalje, kajti osramočen in ponižan se je boril za pravico. In občutil sem, da sem majhna kaplja v potoku, ki je drvel na zeleno planjavo. — V tej zavesti me je vedno prevzelo silno upanje in iz izmučene duše se je izvil vzklík, ki je zatrl vso malodušnost, ki se je stiskala v potrtih prsih: Vse bo še drugače, lepše in življenja vredno! Prišel bo dan, ko ljudem ne bodo več očitali nepoštenosti zaradi krivične postave in jih ne bodo več zapirali v temnice, ker ljubijo svetlobo in se nočejo ukloniti pošastnim sencam, ki še vladajo svetu s krivico močnejšega nad slabšim in jim odrekajo pravico do sonca, življenja!

V tem zaupanju sem našel moč, ki je premagovala vse težave.

V 5. številki LISTOV sodelujejo z literarnimi prispevki: Emil CESAR, Gustav JANUSCH, Andrej KOKOT, Florian LIPUSCH, Janko MESSNER, Valentin POLANSEK in Tonči SCHLAPPER in z likovnimi prispevki: Ernest ARBEITSTEIN, Gustav JANUSCH, Valentin OMAN in Zorka WEISS.

Ernest ARBEITSTEIN — Zvitorepki

Tonči Schlapper Srcu

*V grmadah so človeštva muke zbrane,
trpljenje milijonov stoka v noč,
in brez presledka nove rane
novo spet bude bolelost
in nove rane, muke spet
iz veka v vek —*

*Krvi potoke in solza jezera,
prelitih iz milijonov src, oči,
ne zmeri več nobena mera; —
množijo se...*

*In ti srce,
ki v prsih stiska te trepet
za srečo, se bi pridobljeno,
ti tarnaš, ko da nimaš več moči,
zatreti v sebi slast in bol ognjeno.*

*Zdaj trdi rek
naj stre sanjavo ti prelest
in na stečaj odpre ti rano,
da v svojem praznem dnu sprejeti moč
ti bo sveta bolelost, trpljenje zbrano.*

Gustav JANUSCH — Na pragu